

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ВІКТОРЕНКО Ірина Леонідівна

УДК 378.147:373.3.011-051

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
ІНТЕГРАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ
КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Слов'янськ – 2021

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ), Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
Хижняк Інна Анатоліївна,
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ), декан факультету початкової, технологічної та професійної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Крамаренко Алла Миколаївна,
Бердянський державний педагогічний університет, завідувач кафедри початкової освіти;

доктор педагогічних наук, професор
Сапожников Станіслав Володимирович,
Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля», професор кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи;

доктор педагогічних наук, доцент
Ткаченко Лідія Петрівна,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, завідувач кафедри теорії і методики викладання філологічних дисциплін у дошкільній, початковій і спеціальній освіті.

Захист дисертації відбудеться 24 вересня 2021 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.112.01 у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, м. Слов'янськ, Донецька обл., вул. Г. Батюка, 19, ауд. 201.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/spetsializovana-vchena-rada-d-1211201/povidomlennia> та в бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, м. Слов'янськ, Донецька обл., вул. Г. Батюка, 19.

Автореферат розіслано 20 серпня 2021 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С. М. Курінна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Від останнього десятиліття ХХ ст. Україна переживає надзвичайно важливий період формування громадянського суспільства, встановлення демократичних пріоритетів, що надає можливість посідати гідне місце серед європейських держав, сприяє національному відродженню українського народу, вносить зміни в різні сфери життя й закономірно відображається в освітній галузі. Процес реформування освіти обумовлює потребу в учителях нової формації, які володітимуть не лише високим рівнем професійної компетентності й професійної культури, але й прагненням та здатністю до роботи в умовах освітніх інновацій. Крім того, їх мають характеризувати розвинені творчі здібності, дослідницькі вміння, духовно-моральні цінності, широка ерудиція, ініціативність, конкурентоспроможність на світовому рівні, вільне орієнтування в інформаційних джерелах та цифрових гаджетах ХХІ ст., готовність до рефлексивної діяльності й постійного самовдосконалення, спроможність виховувати майбутнє покоління, здатне креативно мислити, нестандартно підходити до життєвих ситуацій, виявляти пізнавальну активність, ініціативу тощо.

Усе це окреслено в нормативних освітянських документах, що активно напрацьовувалися останніми десятиліттями різними урядовими інституціями: закони України «Про освіту» (2002 р., 2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.); «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.» (2013 р.); Концепція «Нова українська школа» (2016 р.); «Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти» (2015 р.); «Положення про сертифікацію педагогічних працівників» (2018 р.); стандарти: «Стандарт вищої освіти України бакалаврського рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта» (2021 р.), «Державний стандарт початкової загальної освіти» (2000 р.), «Державний стандарт початкової загальної освіти» (2011 р.), «Державний стандарт початкової освіти» (2018 р.), «Державний стандарт базової середньої освіти» (2020 р.), «Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (із дипломом молодшого спеціаліста)» (2020 р.) та ін.

Згідно з нормативними актами від 2016 року на загальнодержавному рівні реалізуються теоретичні засади масштабного реформування освітньої системи, що отримало назву «Нова українська школа» (НУШ) і практично розпочалося в 2017 р. із початкової школи. У межах реформи в українську освіту було імplementовано значну кількість інновацій: 2016–2018 рр. – розвантаження та оновлення змісту початкової освіти, початок роботи за новими освітніми стандартами, пілотування опорних шкіл на компетентнісній основі, розвиток системи професійної підготовки вчителів для роботи в НУШ (онлайн-курси, тренінги, вебінари, очні сесії, конференції); 2017–2019 рр. – реформування дошкільних закладів освіти, внесення змін до «Ліцензійних умов надання освітніх послуг», оновлення законодавчої та нормативної бази НУШ, введення

сертифікації педагогічних працівників; 2019–2021 рр. – оновлення законодавчої та нормативної бази вищої освіти відповідно до трансформаційних процесів, що відбуваються в НУШ, удосконалення професіоналізму викладачів ЗВО через поєднання формальної, неформальної та інформальної форм освіти, ухвалення «Стандарту підготовки бакалавра зі спеціальності Початкова освіта» та ін.

Однак значні інноваційні зрушення в українській системі освіти, ініційовані на державному рівні, у перші роки впровадження реформи НУШ не завжди адекватно реалізувалися на рівні школи й педагогів, відчувався значний опір вчительства та громади, залишалися недоліки традиційної освітньої системи. Надзвичайна актуальність реформування для української освітньої системи та практичний розрив між планом проведення реформи й реальними її наслідками обумовили важливу роль підготовки вмотивованого й підготовленого до професійної діяльності в сучасних умовах учителя НУШ. Вагомість цього питання відображається і на рівні наукових пошуків вітчизняних учених: Т. Байбара, Н. Бібік, О. Біда, М. Вашуленко, В. Вітюк, К. Волохата, К. Годлевська, В. Гриньова, О. Дубасенюк, С. Дубовик, Л. Гаврілова, Н. Глузман, В. Голуб, Н. Калита, С. Кампов, Л. Коваль, А. Коломієць, А. Крамаренко, О. Красовська, М. Кузьма-Качур, В. Лесик, О. Линник, Н. Луцан, І. Мозуль, Н. Олефіренко, З. Онишків, О. Онопрієнко, Н. Павлик, І. Пальшкова, О. Перчиць, О. Пехота, О. Савченко, В. Садова, С. Сапожников, Л. Силюга, С. Сисоєва, М. Січак, Н. Скворцова, С. Стрілець, О. Сухомлинська, Л. Ткаченко, Г. Товканець, Т. Федірчик, І. Хижняк, В. Чичук, В. Шахов, О. Шквир, В. Шпак, В. Шулдик, О. Янкович, І. Ящук та ін.

У теоретичних та практичних дослідженнях вирішуються різнопланові питання підготовки вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах реформування освітньої системи, зокрема наявні і доробки, у яких розкриваються різні аспекти підготовки майбутніх учителів початкових класів до навчання інтегрованих курсів: В. Барановська, О. Біда, І. Большакова, Г. Васьківська, О. Іонова, А. Ключко, Л. Коваленко, О. Коханко, А. Крамаренко, С. Мельник, О. Нікулочкіна, М. Прокоф'єва, Н. Сінопальнікова, А. Степанюк, Г. Товканець, Т. Шанскова та ін. Однак одна з основних змістових інновацій НУШ – інтегрований курс «Я досліджую світ» та проблема підготовки до його навчання на рівні формування відповідної компетентності вчителя початкових класів необхідного комплексного вирішення в науковій площині наразі не отримала.

Схарактеризовані недоліки теоретичного й практичного впровадження реформи НУШ в професійну підготовку майбутнього вчителя початкових класів спричинили виникнення об'єктивних *суперечностей* між:

– реформуванням системи вищої освіти під впливом суттєвих суспільних інновацій, активним розвитком наукових ресурсів для вищої педагогічної школи та відсутністю ґрунтовних наукових розвідок щодо теорії й практики формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя;

– вимогами нормативних документів щодо плану імплементації реформаційного процесу та опором інноваціям на рівні школи й громади,

невмотивованістю педагогічних кадрів у якісній реалізації реформи НУШ на практиці;

– потребою у фундаменталізації теоретико-практичної підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра зі спеціальності «Початкова освіта» до навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та відсутністю кореляції в силабусах і робочих програмах із відповідних дисциплін у ЗВО;

– необхідністю формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ в закладі вищої освіти та недостатністю навчально-методичного контенту для ефективної організації цього процесу.

У зв'язку з важливістю вирішення окреслених суперечностей між практичними потребами в галузі початкової й вищої освіти та недостатньо сформованими науковими, теоретико-методологічними й методичними засадами проблеми формування інтеграційної компетентності педагога було визначено, що за традиційних умов організації фахової підготовки вчителів початкових класів формування інтеграційної компетентності, яка є необхідним складником професійної діяльності сучасного вчителя НУШ, відбувається стихійно і містить значні недоліки, що спричиняє недостатній рівень здатності випускників педагогічного ЗВО організувати освітній процес на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» і вимагає відповідного реагування з боку вищої педагогічної школи.

Необхідність вирішення означених суперечностей, об'єктивна потреба й соціальна значущість якісної підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах НУШ, важливість опанування теоретико-практичних засад навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» обумовили вибір та актуальність теми дослідження – **«Теоретичні і методичні засади формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів Нової української школи»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота проводилася в межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» як складова дослідження комплексної наукової теми «Професіоналізм педагога: теоретичні і методичні аспекти» (номер державної реєстрації 0115U003313), а також у межах реалізації комплексної наукової програми «Гуманізація навчально-виховного процесу у вищій школі» (номер державної реєстрації 0114U001251) науково-дослідної роботи кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Тему дисертації затверджено вченою радою Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 8 від 30.06.2020 р).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка здобувачів вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – структурно-функціональна система формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ.

Мета дослідження полягає в розробленні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ.

Відповідно до предмета, мети, концептуальних положень визначено такі **завдання дослідження**:

1. Дослідити генезу та етапи реформування освітньої системи України від 1991 р. і донині, продовжити періодизацію цього процесу з огляду на послідовність формування концептуальних засад реформи НУШ.

2. Визначити пріоритетні напрями дослідження професійної підготовки вчителя початкових класів в сучасних умовах та з'ясувати методологічні засади процесу формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ.

3. Вивчити теоретичне підґрунтя реформи НУШ, установити його кореляцію з освітніми системами інших країн, дослідити нормативні, змістові та структурні характеристики інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

4. Окреслити нові професійні ролі сучасного вчителя в контексті Концепції НУШ та обґрунтувати феномен «інтеграційна компетентність учителя початкових класів НУШ», визначити його змістові та структурні характеристики, місце і роль в компетентнісній парадигмі вчителя початкових класів НУШ.

5. Розробити й теоретично обґрунтувати структурно-функціональну систему формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, охарактеризувати її структуру та взаємозв'язок компонентів.

6. Сформулювати педагогічні умови ефективності структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, обґрунтувати їх необхідність, описати сутність та шляхи реалізації в умовах експериментального навчання.

7. Визначити критерії вимірювання інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів, показники, за якими здійснюватиметься їх діагностика, рівні розвитку інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

8. Дослідити сучасний стан та результати підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах реформи НУШ за традиційних умов професійної освіти, узагальнити наявні недоліки цього процесу, визначити етапи та методику реалізації експериментальної системи, організувати експериментальне навчання, перевірити ефективність системи та проаналізувати результати її впровадження.

Концепція дослідження полягає в оновленні професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, обумовленому впливом освітніх інновацій ХХІ ст., зокрема реформою НУШ та вимогами інформаційного суспільства до професійної компетентності майбутнього фахівця початкової освіти. Вагому роль у цьому процесі відіграє формування інтеграційної компетентності учителів початкових класів, що забезпечить їм гармонійне

входження в простір НУШ на рівні сучасного професіонала. З огляду на це фахова підготовка майбутнього вчителя початкової школи потребує змістових і методичних змін стосовно кореляції складників освітнього процесу з більшістю дисциплін базової, психолого-педагогічної та фахової підготовки. Концепція дослідження ґрунтується на взаємодії методологічного, теоретичного й технологічного концептів.

Методологічний концепт включав методологічні засади формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів НУШ, об'єднані в дві групи підходів: універсальні для сучасних досліджень у педагогічній галузі (системний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний) та специфічні щодо опанування матеріалу природничих наук: інтегративний, конструктивістський, антропологічний, синергетичний, соціокультурний, ресурсний підходи. Реалізація методологічного концепту відобразилася в усіх блоках структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ: у концептуально-методологічному – у провідній ідеї, меті та завданнях дослідження; у змістово-структурному – у формулюванні педагогічних умов, визначенні структури інтеграційної компетентності, розробленні освітніх ресурсів та ін.; у методико-технологічному – у взаємозв'язку інтегративної, проектної, інтерактивної та ін. технологій, у визначенні мети, завдань та структури методичного компонента та ін.; у результативно-оцінному – у критеріях та рівнях розвитку інтеграційної компетентності. Різні методологічні підходи, поєднуючись та взаємодіючи, становили основу розроблення кожного із блоків структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ.

Теоретичний концепт вміщував теоретичні засади, що забезпечували науковість змісту дослідження, релевантність результатів, уможлилювали їх апробацію. Формуючи зміст теоретичного концепту, ми спиралися на дослідження сучасних науковців стосовно освітніх інновацій, їх основних характеристик, тематичних напрямів дослідження обраного проблемного поля, положення Концепції НУШ, аналіз змістових та структурних особливостей інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та ін. Зміст теоретичного концепту став основою для формувального етапу експериментального дослідження і відобразився в освітньому контенті, пропонованому здобувачам бакалаврського рівня вищої освіти в єдності таких змістових блоків: «Історія освітніх реформ», «Концепція НУШ», «Професійні ролі вчителя НУШ», «Інтегрований курс “Я досліджую світ”», «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”».

Технологічний концепт відображав процесуальний механізм впровадження структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ і включав два основних складники: методичний компонент та технологічний компонент. Методичний компонент структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ становить цілісний ієрархічний взаємозв'язок та взаємозалежність елементів першого рівня

(освітні компоненти, що є базовими для реалізації змістових ліній Державного стандарту початкової освіти), елементів другого рівня (психолого-педагогічних освітніх компонентів), елементів третього рівня (методичних освітніх компонентів), фундаменталізація змісту яких забезпечує ефективне формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ у процесуальному методичному аспекті, через форми, методи, прийоми організації освітнього процесу.

Технологічний компонент структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ – цілісна ієрархічна взаємодія технології її впровадження в практику освітнього процесу ЗВО, моніторингу процесу формування інтеграційної компетентності і педагогічного технологічного забезпечення, які реалізують процес формування інтеграційної компетентності в процесуальному технологічному аспекті.

З метою вивчення проблеми й проведення педагогічного експерименту використано такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: історико-генетичне вивчення процесу реформування української освітньої системи від останнього десятиліття ХХ ст.; системний аналіз історичної, філософської, психолого-педагогічної, методичної, природознавчої, суспільствознавчої, валеологічної та ін. наукової літератури, пов'язаної з проблемами професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в умовах НУШ, зокрема із навчанням інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; вивчення навчально-методичної та інструктивно-нормативної документації НУШ для визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, характеристики курсу «Я досліджую світ» та ін.; моделювання для розроблення структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ;

– *емпіричні*: структуроване спостереження за освітнім процесом у закладах вищої освіти, у яких проводиться підготовка за бакалаврським рівнем вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта, бесіди зі здобувачами освіти, викладачами закладів вищої освіти, учителями початкових класів НУШ; нарративне дослідження, спрямоване на діагностику мотиваційно-ціннісного критерію інтеграційної компетентності здобувачів ступеня вищої освіти; метод тестування для вимірювання когнітивного критерію; метод квазіпрофесійної діяльності для вимірювання операційно-діяльнісного критерію; метод експертного оцінювання для діагностування рефлексивного критерію інтеграційної компетентності та результатів формувального експерименту; педагогічний експеримент;

– *методи математичної статистики*: статистичні методи аналізу здобутих даних, реалізовані з використанням програмних засобів MS Excel та модуля «Статистика» навчального середовища MOODLE; реєстрування; ранжування; кількісне й атрибутивне групування результатів; шкалування, метод сумарних оцінок (шкала Лайкерта), показники середнього арифметичного, стандартного відхилення – для обчислення рівня розвитку мотиваційно-ціннісного критерію інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ; t-критерій Стьюдента (для порівняння середніх значень

контрольних та експериментальних груп майбутніх учителів початкових класів НУШ за рівнями сформованості інтеграційної компетентності в контрольному експерименті); критерій Пірсона χ^2 (для аналізу і порівняння частотних розподілів контрольних та експериментальних груп у контрольному експерименті) та ін.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

– *уперше*: розроблено й теоретично обґрунтовано структурно-функціональну систему формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ як цілісний ієрархічний взаємозв'язок та взаємодію концептуально-методологічного, змістово-структурного, методико-технологічного та результативно-оцінного блоків, що спрямовані на задоволення вимог сучасного суспільства до підготовки педагогів в умовах реформування освітньої системи і об'єднані спільною метою розвитку в майбутніх учителів початкових класів професійного новоутворення, що забезпечить їм якісне навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах НУШ; визначено педагогічні умови ефективності структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, апробовано й експериментально перевірено їх на практиці; сформульовано визначення й обґрунтовано структуру поняття «інтеграційна компетентність учителя початкових класів НУШ»;

– *уточнено*: предметно-ієрархічну структуру понять: «професійна компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна методична компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна базова компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна психолого-педагогічна компетентність учителя початкових класів НУШ», «міждисциплінарна інтеграція в професійній підготовці вчителя початкових класів НУШ»; нові професійні ролі вчителя НУШ: тьютор, фасилітатор, коуч-ментор, едвайзер, медіапедагог, «агент змін», дослідник, «медик»; пріоритетні напрями наукових досліджень професійної підготовки вчителя початкової школи в Україні на сучасному етапі її розвитку: загальнопедагогічний, методичний, особистісно-професійний, психолого-педагогічний, історико-педагогічний, «іноземна теорія і практика»;

– *подальшого розвитку набули*: періодизація генези впровадження інновацій в освітню систему України (національна самоідентифікація, євроінтеграція, концептуалізація, імплементація); методологічні підходи до формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ; компоненти інтеграційної компетентності (базовий, психолого-педагогічний, методичний), критерії з відповідними показниками: мотиваційно-ціннісний (інноваційний, ціннісний, інтенційний показники), когнітивний (історичний, природознавчий, методико-суспільствознавчий, методико-природознавчий, інноваційний, інтеграційний та ін. показники); операційно-діяльнісний (інноваційний, інтеграційний, методико-природознавчий, методико-суспільствознавчий, методико-валеологічний та ін. показники), рефлексивний (аналітичний, акмеологічний показники); структурні та змістові характеристики інтегрованого курсу «Я досліджую світ», обсяг теоретичного мінімуму для

ефективної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації освітнього процесу на уроках «Я досліджую світ».

Практичне значення дослідження визначається розробленням і впровадженням у практику роботи закладів вищої освіти структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ. Задля забезпечення цього процесу розроблено і впроваджено в освітню практику такі складники освітнього контенту: силабус та робоча програма обов'язкового освітнього компонента освітньої програми бакалаврського рівня вищої освіти зі спеціальності «013 Початкова освіта» «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”»; навчально-методичний посібник для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”»; навчальний посібник для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Науково-методичні джерела як основа професійного розвитку особистості майбутнього вчителя. Методика організації роботи з ними»; практичний посібник для самостійної роботи здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Демократичне забезпечення самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”»; методичні рекомендації для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Робота з текстами різних жанрів на уроках “Я у світі”»; дистанційні курси: «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”», «Методика навчання природознавства», «Вступ до спеціальності».

Основні положення, результати й висновки проведеного дослідження можуть використовувати викладачі закладів вищої освіти, учителі-практики, науковці для подальшої реалізації теоретичних і методичних засад реформи НУШ в галузі початкової освіти та фахової підготовки вчителів початкової школи.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-21-311/1 від 18.05.2021 р.), Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (довідка № 138 від 11.06.2021 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (довідка № 16 від 08.06.2021 р.), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01-13/344 від 26.05.2021 р.), Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 895 від 17.05.2021 р.), Херсонського державного університету (довідка № 01-32/ 953 від 11.06.2021 р.), Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка № 1/483 від 07.06.2021 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 904/01 від 23.06.2021 р.).

Особистий внесок здобувача в роботах, опублікованих у співавторстві. Одержані автором результати є самостійним внеском у розроблення системи

формування інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ. Ідеї, що належать співавторам публікацій, не використовувались у матеріалах дисертації. У працях, опублікованих у співавторстві, автору належить: сутність поняття «здоров'язбережувальна компетентність молодших школярів» та її структура; методична підготовка майбутніх учителів до формування основ здорового способу життя молодших школярів [2; 10; 11; 25; 37]; обґрунтування феномену «соціокультурна компетентність учителя початкової школи», надання його дефініції [12]; теоретичні засади підготовки майбутніх учителів до формування основ здорового способу життя в дітей молодшого шкільного віку [27]; теоретичне обґрунтування проблеми формування громадянської та соціальної компетентностей майбутніх учителів; розроблення інтерактивних авторських вправ для вирішення зазначеної проблеми [17]; характеристика нових професійних ролей сучасного вчителя в контексті Концепції НУШ [18]; теоретичне обґрунтування конструктивістського підходу в навчанні майбутніх учителів початкової школи та його реалізація на засадах співробітництва на заняттях із курсу «Методика навчання освітньої галузі “Природознавство”» [19; 36]; обґрунтування та розроблення методичної системи навчання учнів початкової школи інтегрованого курсу «Я досліджую світ» [20]; теоретичні засади формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя [21]; визначення сутнісних характеристик мультимедійного проєктного навчання, акцентування уваги на важливості ролі вчителя під час організації мультимедійного проєктного навчання в початковій школі [22]; організація та результати нарративного дослідження мотиваційно-ціннісного критерію формування інтеграційної компетентності майбутніх учителів [23]; приклади фрагментів продуктів творчої діяльності студентів під час роботи над літературними творами на уроках «Я у світі» [24]; блоки «Цікаво знати», «Контроль та самоконтроль академічних знань» із громадянської та історичної галузі, пов'язані з формуванням демократичних цінностей у майбутніх учителів початкових класів [43]; авторські тренінгові вправи формування громадянської компетентності майбутніх учителів початкових класів [26]; теоретичні засади формування в молодших школярів ціннісної установки до збереження природи [38]; завдання з курсів «Методика навчання освітньої галузі “Природознавство”», «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”» для проведення 1-го туру Всеукраїнської олімпіади з фахових методик; завдання для виконання під час практичної підготовки; тематика курсових робіт для здобувачів вищої освіти з освітніх галузей, що входять до інтегрованого курсу «Я досліджую світ» [46–49]; розділ 1 «Загальна інформація про курс», «Додатки» [41]; розділ 2 «Підготовка інформаційного проєкту як одного з видів науково-дослідної роботи студентів» [42]; розробка завдань для самостійної роботи студентів [43].

Апробація результатів дослідження. Основні методологічні, теоретичні та практичні результати проведеного дослідження, а також концептуальні положення й загальні висновки були представлені у вигляді доповідей на різного рівня конференціях, форумах, симпозіумах, семінарах, зокрема на таких:

– *Міжнародних*: «Викладач і студент: умови особистісного і професійного зростання» (Черкаси, 2009), «Педагогіка здоров'я» (Харків, 2014), «Проблеми фахової підготовки вчителя початкової школи в контексті становлення Нової української школи» (Київ, 2016), «Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій» (Слов'янськ, 2017–2020), «Підготовка учителя начальних класов: проблеми и перспективи» (Минск, 2017); «Belt and Road University President Forum» (Anhui University, 2018), «Культурна особистість у світлі виховання, освіти і духовної безпеки» (Київ, 2018), «Упровадження демократії у процесі викладання дисциплін природничо-математичного циклу» (Слов'янськ, 2019), «Developing democracy in teacher education in Ukraine, Norway and Palestine» (Київ, 2021);

– *Всеукраїнських*: «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю: здоров'я через освіту» (Донецьк, 2012), «Інформаційно-комунікаційні технології у формуванні фахових компетентностей учителів початкових класів: реалії та перспективи» (Київ, 2014), «Педагогіка здоров'я» (Харків, 2014), «Міні-EdCamp Sloviansk за темою «Готуємо вчительство Нової української школи»» (Слов'янськ, 2018–2019), «Проблеми професійного розвитку вчителя трудового навчання в контексті реалізації концепції «Нова українська школа»» (Слов'янськ, 2019), «Відкрита науково-практична конференція за участю науково-педагогічних працівників, аспірантів та студентів навчальних закладів та представників закладів освіти (Харків, 2019), «European Way» (Слов'янськ, 2019), «Перспективні напрями сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 2020–2021), «Освітній простір: із сучасного – у майбутнє» (Слов'янськ, 2021).

Матеріали дисертаційної роботи додатково доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри теорії і практики початкової освіти, кафедри педагогіки вищої школи, науково-методичних семінарах факультету початкової, технологічної та професійної освіти, а також на засіданнях ученої ради ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (2017–2021 рр.).

Публікації. Основні положення дисертаційної праці відображено в 49 наукових і навчально-методичних публікаціях автора (24 – одноосібні), із яких: 3 монографії (1 – одноосібна, 2 – колективні); 1 практичний посібник; 1 навчальний посібник; 4 навчально-методичних посібники; 3 методичні рекомендації; 18 статей у провідних фахових наукових виданнях України; 1 стаття, що індексується в міжнародній наукометричній базі (Web of Science); 16 статей та тез у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференцій; 2 публікації в інших виданнях.

Кандидатську дисертацію з теми «Формування пізнавальної активності молодших школярів у процесі організації їхнього спілкування з батьками» за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання захищено в 2002 р. у спеціалізованій ученій раді Д 64.053.04 Харківського державного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (770 найменувань, із них – 40 іноземною мовою), 16 додатків на 95 сторінках.

Робота містить 22 таблиці та 25 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 617 сторінок, основний текст викладено на 408 сторінках рукопису.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обгрунтовано актуальність проблеми дослідження, її зв'язок із науковими темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; сформульовано концепцію дисертаційної роботи; розкрито наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, наведено відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження; подано інформацію про структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Науково-методологічні засади професійної підготовки вчителя початкових класів для Нової української школи»** – висвітлено генезу й етапи реформування освітньої системи України, розкрито ступінь дослідження проблеми в науковій літературі та визначено пріоритетні напрями вивчення професійної підготовки вчителя початкових класів в сучасних умовах, охарактеризовано методологічні підходи до формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ.

Комплексний аналіз історіографічних досліджень (Л. Березівська, К. Бондаренко, Л. Гаєвська, Н. Гончаренко-Закревська, Л. Жабенко, І. Каленюк, В. Ковальчук, В. Кремень, С. Крисюк, Л. Кузнецова, І. Лопушинський, В. Луговий, Т. Лукіна, Ю. Молчанова, Л. Паращенко, Н. Протасова, І. Романова, О. Савченко, Н. Синицина, О. Слюсаренко, О. Сухомлинська, Ж. Таланова та ін.) засвідчив підвищену увагу науковців до розбудови національної системи освіти, її докорінного реформування, пов'язаного з проголошенням суверенної української держави в 1991 р. та зорієнтованим на входження України в європейський освітній простір. Аналіз генези цього процесу упродовж 1991–2021 рр. на основі застосування критерію концептуалізації дозволив продовжити періодизацію академіка В. Кременя таким способом:

– I етап – 1991–2002 рр. – *національна самоідентифікація освітньої системи України*. На цьому етапі реформування відбувалося в трьох напрямках: ухвалення концептуальних державотворчих актів; утворення низки установ, через які відбувалося реформування освіти; змістове і процесуальне оновлення освітньої системи. У розвитку початкової ланки загальної середньої освіти етап самоідентифікації реалізувався в таких інноваціях: здійснено перехід школярів на 12-річний термін навчання з 6-ти річного віку, запроваджено 12-бальну систему оцінювання навчальних досягнень учнів; упроваджено в освітню практику перший «Державний стандарт початкової загальної освіти» (2000 р.) тощо;

– II етап – 2003–2013 рр. – *європейська інтеграція та світова глобалізація освітньої системи України*. Етап реалізувався в чотирьох взаємопов'язаних напрямках розвитку освітньої системи: науково-методичному вивченні проблем та інноваційних механізмів запровадження реформ, активізації та унормуванні процесів євроінтеграції й світової глобалізації освіти, подальшому посиленні вітчизняної нормативної бази освітньої інноватики, актуалізації та унормуванні мовної освітньої політики. У галузі початкової освіти другий етап позначився

такими чинниками: скорочення мережі загальноосвітніх навчально-виховних закладів, особливо в сільській місцевості; затвердження другого «Державного стандарту початкової загальної освіти» (2011 р.), побудованого на особистісно орієнтованому, діяльнісному та компетентнісному підходах; створення системи неперервної мовної освіти, уведення іноземної мови з 1-го року навчання; демографічний спад, слабка інфраструктура шкіл, недостатнє фінансування закладів освіти;

– III етап – 2014–2016 рр. – *узагальнення концептуальних засад реформування національної освітньої системи*. У ці роки остаточно сформовано Концепцію НУШ, і до концептуальних положень, напрацьованих у попередні роки (національна самоідентифікація та євроінтеграція), додано інші компоненти формули НУШ: збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, підвищення мотивації вчителів й престижу професії тощо;

– IV етап – 2017–2021 рр. – *імплементація реформи НУШ*. Етап становить активний процес використання концептуальних засад, напрацьованих упродовж попередніх етапів, продовжують розвиватися і нові напрями реалізації освітніх реформ: розвантаження та оновлення змісту початкової освіти; експертування електронних версій навчальної літератури, початок роботи за новими освітніми стандартами та освітніми програмами; сертифікація вчителів початкових класів із матеріальним заохоченням щодо її проходження та ін. На етапі імплементації виокремлено дві фази реалізації реформи НУШ: *початкова фаза (2017–2018 рр.)*, на якій відбувалося осучаснення законодавчої, нормативної та матеріально-технічної бази НУШ, розпочалася робота за новими освітніми стандартами та ін.; *інноваційна фаза (2019–2021 рр.)*, на якій було ухвалено нові стандарти: «Державний стандарт початкової освіти» (2018 р.), «Стандарт вищої освіти бакалаврського рівня зі спеціальності 013 Початкова освіта» (2021 р.) тощо.

Дослідження професійної підготовки вчителя початкових класів в сучасних умовах представлено шістьма пріоритетними тематичними напрямами: *загальнопедагогічний* напрям об'єднав наукові дослідження, у яких розкриваються питання щодо забезпечення майбутніх фахівців зі спеціальності «Початкова освіта» предметними знаннями з дисциплін, що є базовими для реалізації освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти, та курсів професійної педагогічної підготовки; *методичний* напрям вирішує завдання щодо забезпечення майбутніх фахівців методичними знаннями про зміст, принципи, форми і методи, засоби формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів під час викладання освітніх галузей, що інтегруються в освітній галузі «Я досліджую світ»; *особистісно-професійний* напрям розкриває питання, пов'язані з розвитком особистості майбутнього вчителя початкових класів НУШ як професіонала; *психолого-педагогічний* напрям презентує дослідження, пов'язані з оволодінням майбутніми вчителями базовими психолого-педагогічними знаннями і вміннями та готовністю до їх застосування в умовах НУШ; *історико-педагогічний* напрям висвітлює питання

оволодіння майбутніми вчителями знаннями про історичні етапи становлення та розвитку підготовки вчителів початкової школи в Україні; напрям *«іноземна теорія і практика»* розкриває питання, пов'язані з особливостями підготовки вчителів початкової школи в різних країнах світу з огляду на реформу, що провадиться в Україні.

Науковий підхід до вирішення проблеми дослідження обумовив встановлення методологічних засад формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ. Ураховуючи багатогранність та обсяг залучених освітніх галузей, а відтак і компетентностей та результатів навчання здобувача вищої освіти, методологічні підходи, що склали методологічний концепт нашого дослідження, об'єднано в дві групи: *базові* для сучасних досліджень у педагогічній галузі (системний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний) і *специфічні* (інтегративний, конструктивістський, антропологічний, синергетичний, соціокультурний, ресурсний підходи), що відбивають специфіку опанування матеріалу природничих наук, які складають предметну основу інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

У другому розділі – **«Теоретико-методичні основи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів Нової української школи»** – досліджено поняття «інтеграція» та «інтегроване навчання», вивчено витоки реформи НУШ, проаналізовано фінську систему навчання як одну з найуспішніших у міжнародному освітньому просторі, описано досвід Норвегії та Польщі в реформуванні освітніх систем; обґрунтовано потребу оновлення змісту фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи та класифіковано освітні ресурси для опанування ними інтеграційної компетентності; визначено нові професійні ролі вчителя НУШ; уточнено дефініції понять «професійна компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна методична компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна базова компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна психолого-педагогічна компетентність учителя початкових класів НУШ», «міждисциплінарна інтеграція в професійній підготовці вчителя початкових класів НУШ»; обґрунтовано та надано авторську дефініцію поняття «інтеграційна компетентність учителя початкових класів НУШ», визначено його структуру, що складається з елементів різних ієрархічних рівнів: базового, психолого-педагогічного, методичного.

За результатами аналізу наукових джерел (Н. Базелюк, В. Бутова, Г. Головченко, І. Голуб, О. Глушко, І. Іванюк, О. Кирієнко, С. Кравченко, О. Локшина, Ю. Підборський, С. Сбруєва, В. Ткаченко, О. Шапран, О. Шпарик та ін.) з'ясовано, що реалізація державної політики України у сфері реформування загальної середньої освіти розпочалась із початкової ланки освітньої системи з урахуванням досвіду Фінляндії, Норвегії, Польщі, США та ін. Узагальнено основні чинники, які забезпечили стабільну й ефективну імплементацію реформ у цих країнах та відіграли певну роль у започаткуванні й реалізації реформи НУШ в Україні: практичність, індивідуальність та добровільність навчання; престижність професії вчителя; креативність учителів; організація якісного освітнього середовища; гнучкість методів і технологій

навчання; автономія освітніх закладів; незмінність реформаторського політичного курсу в освіті; багатовекторність впливу на хід реформ у фінській системі; спеціальне навчання педагогів та керівників закладів освіти; акцент на краєзнавчому, регіональному, національному компонентах освітнього процесу.

Установлено, що основні із цих положень відображено в Концепції НУШ, яка ґрунтується на дев'ятикомпонентній формулі: компетентнісне навчання; орієнтація на потреби учня; педагогіка партнерства; умотивований учитель; забезпечення автономності шкіл та справедливий розподіл публічних коштів; нова структура школи, що включає два цикли навчання (адаптаційно-ігровий і основний); сучасне освітнє середовище, що передбачає створення в класній аудиторії 8 навчальних осередків.

Крім того, вирішення проблеми фрагментарності та вузькоспрямованості освітнього процесу в початковій школі полягає в широкому застосуванні інтегрованого навчання, зокрема у введенні інтегрованих курсів, до яких належить інтегрований курс «Я досліджую світ», що являє собою спосіб комплексної реалізації компетентнісного, діяльнісного, особисто орієнтованого та інтегрованого підходів до навчання і виступає провідною змістовою інновацією реформи НУШ. У типових освітніх програмах, розроблених під керівництвом О. Савченко (НУШ-1), у змісті курсу «Я досліджую світ» інтегруються три галузі: природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна. У типових освітніх програмах, розроблених під керівництвом Р. Шияна (НУШ-2), у змісті курсу «Я досліджую світ» інтегруються сім галузей: природнича, технологічна, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична, інформатична, мовно-літературна, математична.

Інноваційність інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для української освітньої системи обумовила висновок про потребу введення до навчального плану підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта обов'язкового освітнього компонента, що має на меті формування відповідної інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Аналіз змісту навчальних програм з усіх дисциплін освітніх галузей, які входять до інтегрованого курсу «Я досліджую світ» надав змогу сформулювати теоретичний мінімум, який має опанувати майбутній учитель початкової школи для ефективного навчання молодших школярів інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Тим самим доведено необхідність комплексної підготовки здобувачів вищої освіти не лише в межах відповідного освітнього компонента, але й на заняттях з інших дисциплін, де формується знанієва база для навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». У процесі наукового пошуку було класифіковано освітні ресурси, використання яких є необхідним під час підготовки та організації освітнього процесу на уроках з інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Критеріями класифікації послужили тематичні та функціональні характеристики освітніх ресурсів: нормативні, контентні, освітньо-теоретичні та методичні освітні ресурси.

Відповідно до зміни функцій учителя початкової школи в межах реформи НУШ вітчизняні учені (Н. Бирко, А. Бойко, Н. Гаврілов, В. Гусак, Т. Забавляєва,

М. Іващенко, Ю. Коноваленко, З. Мірошник, К. Осадча, В. Пюрко, О. Степаненко, О. Фісун, С. Цветков, О. Цюняк, І. Цюпак, Т. Швець та ін.), іноземні науковці (D. DuBois, M. Karcher та ін.), учасники проєкту Certi MenTu в європейських країнах (Великобританія, Кіпр, Швеція, Австрія, Польща та Греція) та ін. визначають нові професійні ролі вчителя, які було узагальнено таким чином: тьютор – репетиторська роль вчителя, який допомагає у формуванні цілісної особистості здобувачів освіти через інтеграцію інтелекту, волі, емоцій, духовного й фізичного розвитку у процесі побудови їхньої індивідуальної освітньої траєкторії; фасилітатор – партнерська роль вчителя НУШ, що полягає у володінні комунікативними стратегіями, техніками колаборації; коуч-ментор – наставницька роль вчителя НУШ, що полягає у володінні сугестопедичними техніками, а також у здатності усувати бар'єри нерозуміння навчального матеріалу та низької мотивації до навчання здобувачів освіти; едвайзер – консультаційно-дорадча роль учителя НУШ, що полягає в глибокій обізнаності з освітніми, науковими, соціальними ресурсами, механізмами отримання інформації з різних джерел; медіапедагог – цифрова методична роль учителя НУШ, який має володіти медіаграмотністю, уміти використовувати весь електронний, мультимедійний та цифровий освітній контент під час формування ключових та предметних компетентностей здобувачів освіти; «агент змін» – інноваційно-акмеологічна роль вчителя НУШ, що реалізується через високу мотивацію та здатність до вибору шляхів професійного й особистого саморозвитку та самовдосконалення; дослідник – науково-допоміжна роль вчителя НУШ, яка реалізується через здатність до планування й проведення власного наукового пошуку та до мотивації й організації проєктної діяльності здобувачів початкової освіти; «медик» – лікувальна роль, що передбачає володіння колом медичних знань і вмінь, необхідних для надання домедичної допомоги учасникам освітнього процесу, колегам, іншим людям.

За результатами застосування системно-структурного підходу у процесі наукового аналізу уточнено дефініції таких понять:

– *професійна компетентність учителя початкових класів НУШ* – особистісний феномен, що є результатом фахової підготовки і утворюється шляхом цілеспрямованого поступового опанування предметних базових, предметних психолого-педагогічних, предметних методичних і міжпредметної методичної компетентностей та набуття навичок їх кореляції у освітньому процесі закладу вищої освіти й у практиці професійної діяльності в початковій школі;

– *предметна методична компетентність учителя початкових класів НУШ* – особистісний феномен, що є результатом фахової підготовки і становить собою інтегральну якість особистості, яка акумулює в собі високий рівень предметних базових знань, фахових умінь і навичок та прагнення постійного професійного самовдосконалення з метою формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у певній освітній галузі Державного стандарту початкової освіти;

– *предметна базова компетентність учителя початкових класів НУШ* – здатність використовувати глибокі предметні теоретичні знання та набуті уміння й навички для організації науково відповідного освітнього процесу на уроках з різних освітніх галузей у початковій школі;

– *предметна психолого-педагогічна компетентність учителя початкових класів НУШ* – здатність організовувати освітній процес у початковій школі у навчальному, розвивальному та виховному аспектах на засадах гуманізму й толерантності, із використанням потенціалу різних форм, методів, технологій і технік взаємодії зі здобувачами початкової освіти.

– *міждисциплінарна інтеграція в професійній підготовці вчителя початкових класів НУШ* – це динамічний процес синтезу контентних, процесуальних, цільових та результативних складових освітньої активності з дисциплін фундаментальної, психолого-педагогічної та методичної підготовки навколо предметної галузі методики навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з метою комплексного вирішення професійних завдань в умовах НУШ.

У результаті проведеного наукового пошуку надано авторське визначення ключового поняття дослідження:

– *інтеграційна компетентність учителя початкових класів НУШ* – особистісний феномен, що полягає в здатності на високому науковому й методичному рівнях корелювати предметні базові, предметні психолого-педагогічні та предметні методичні компетентності у процесі планування й організації освітнього процесу на уроках з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в НУШ.

У змістовій компетентнісній структурі інтеграційної компетентності вчителя НУШ виділено елементи різних ієрархічних рівнів:

– *базовий*, перший рівень, що містить предметні компетентності вчителя із дисциплін базової підготовки (історична, природознавча, валеологічна, інформатична, технологічна, математична, лінгвістична);

– *психолого-педагогічний*, другий рівень: предметна педагогічна та предметна психологічна компетентності майбутнього вчителя, що разом із предметними базовими компетентностями забезпечують сформованість елементів третього рівня;

– *методичний*, третій рівень: методико-природознавча, методико-суспільствознавча, методико-валеологічна, методико-інформатична, методико-технологічна, методико-математична, лінгвометодична компетентності, які так само виступають основою для формування інтеграційної компетентності.

Отже, у змістовій компетентнісній структурі інтеграційної компетентності елементи першого рівня передбачають поєднання і взаємопроникнення з елементами другого та третього рівнів, що надалі забезпечує цілісність засвоєння основ методики навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Відтак структура інтеграційної компетентності обумовила висновок про важливість інтегративного підходу до її формування.

У третьому розділі – **«Науково-теоретичне обґрунтування структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності**

майбутнього вчителя початкових класів Нової української школи» – розроблено та науково обґрунтовано структурно-функціональну систему формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, надано покомпонентну характеристику блоків цієї системи: концептуально-методологічного, змістово-структурного, методико-технологічного та результативно-оцінного; сформульовано педагогічні умови її ефективності; визначено критерії, показники та рівні вимірювання компонентів інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ.

Структурно-функціональну систему формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ обґрунтовано на підставі аналізу педагогічних та філософських словників (С. Гончаренко, О. Грицанов), наукових досліджень (І. Андрусенко, В. Беспалько, В. Биков, Н. Бібік, В. Бондар, Т. Бороненко, О. Будник, Н. Глузман, В. Загвязинський, М. Єпіхіна, З. Онишків, І. Осадченко, С. Кобернік, Л. Коваль, О. Комар, В. Краєвський, А. Крамаренко, Н. Кузьміна, О. Кучерявий, О. Митник, З. Онишків, В. Прошкін, О. Рудницький, С. Сапожников, І. Смагін, О. Сорока, І. Хижняк, Л. Хоружа та ін.). Виявлено, що їй притаманні такі ознаки: наявність цілі, провідної ідеї; наявність взаємопов'язаних елементів – чотирьох блоків та системної взаємодії їх компонентів; цілісність; централізація; ієрархія; сумативність; механізація; динамічність і відкритість до змін; процесуальність (включає методики, технології, окремі освітні техніки, що інтегруються під час навчання майбутніх фахівців початкової освіти інтегрованого курсу «Я досліджую світ»).

Результати наукового пошуку надали можливість сформулювати визначення: *структурно-функціональна система формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ* – це цілісний ієрархічний взаємозв'язок та взаємодія концептуально-методологічного, змістово-структурного, методико-технологічного та результативно-оцінного блоків, що спрямовані на задоволення вимог сучасного суспільства до підготовки педагогів в умовах реформування освітньої системи і об'єднанні спільною метою розвитку в майбутніх учителів початкових класів професійного новоутворення, що забезпечить якісне навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах НУШ (рис. 1).

Концептуально-методологічний блок структурно-функціональної системи був системотворчим і вміщував провідну ідею дослідження, мету й завдання системи, концептуальні засади формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів, що включають методологічний концепт, теоретичний концепт, технологічний концепт. *Методологічний* концепт об'єднав методологічні засади формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів НУШ. *Теоретичний концепт* містив такі змістові блоки: «Історія освітніх реформ», «Концепція НУШ», «Професійні ролі вчителя НУШ», «Інтегрований курс “Я досліджую світ”», «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”». *Технологічний* концепт структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ відображався у відповідному методико-технологічному блоці

системи, передаючи процесуальний механізм її впровадження і включав два основних складники: методичний компонент та технологічний компонент.

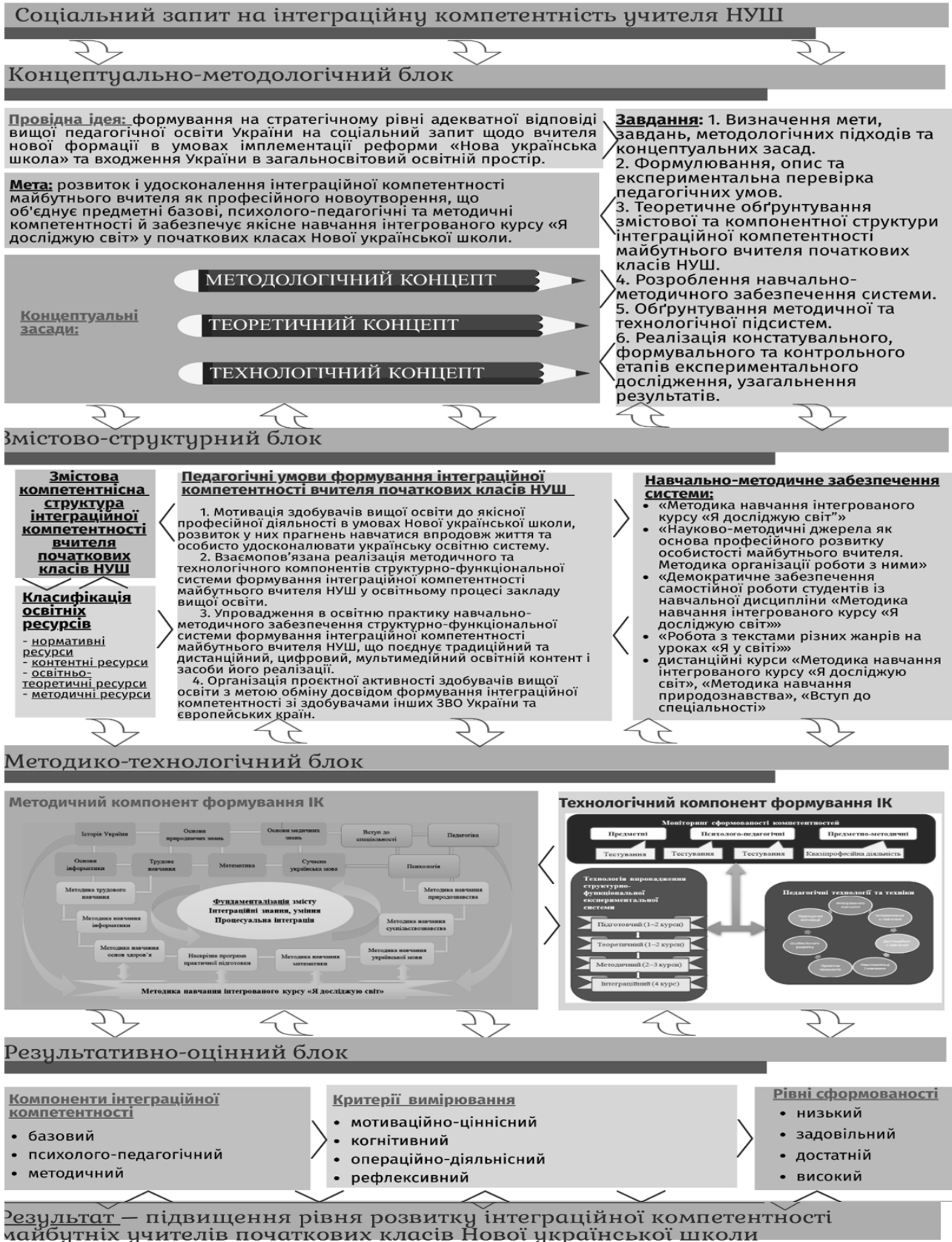

Рис. 1. Структурно-функціональна система формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ

Змістово-структурний блок структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ містив обґрунтування її змістової компетентної структури; педагогічні умови формування інтеграційної компетентності; класифікацію освітніх ресурсів, якими може скористатися майбутній учитель під час організації освітнього процесу на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», та навчально-методичне забезпечення системи.

У результаті вивчення дефініцій поняття «педагогічні умови» та прикладів їх формулювання в тематичному полі формування природничих та методичних компетентностей учителя початкових класів *педагогічними умовами*, що забезпечили ефективність реалізації структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, було визначено такі сукупності обставин:

1. Мотивація здобувачів вищої освіти до якісної професійної діяльності в умовах Нової української школи, розвиток у них прагнень навчатися впродовж життя та особисто вдосконалювати українську освітню систему.

2. Взаємопов'язана реалізація методичного та технологічного компонентів структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ в освітньому процесі закладу вищої освіти.

3. Упровадження в освітню практику навчально-методичного забезпечення структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ, що поєднує традиційний та дистанційний, цифровий, мультимедійний освітній контент і засоби його реалізації.

4. Організація проєктної активності здобувачів вищої освіти з метою обміну досвідом формування інтеграційної компетентності зі здобувачами інших ЗВО України та європейських країн.

Методико-технологічний блок системи ґрунтувався на взаємодії методичного та технологічного компонентів. Метою методичного компонента була кореляція у змісті, формах, методах, прийомах організації освітнього процесу за освітніми компонентами освітньо-професійної програми підготовки бакалавра зі спеціальності 013 Початкова освіта, відібраних у відповідності зі змістом курсу «Я досліджую світ» за допомогою практичної реалізації таких чинників: фундаменталізація змісту освітніх компонентів базової та предметно-методичної підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти; системне засвоєння знань про інтеграцію, види та способи інтеграції, набуття здобувачами освіти інтеграційних умінь і навичок; упровадження в практику фахової підготовки обов'язкового освітнього компонента «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”»; процесуальна інтеграція в освітньому процесі зі всіх дисциплін, що входили до методичного компонента, через застосування активних методів навчання, використання дистанційних курсів, заохочення самостійної пошукової діяльності тощо.

Технологічний компонент переслідував мету забезпечення поступовості формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ у процесі фахової підготовки і містив такі етапи: підготовчий (формування мотиваційно-ціннісних установок здобувачів освіти стосовно

їхнього ставлення до освітніх інновацій і реформи НУШ); теоретичний передбачав розвиток і вдосконалення в здобувачів освіти предметних компетентностей із дисциплін, що є базовими для реалізації освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти; методичний, на якому формувалися предметно-методичні компетентності здобувачів вищої освіти; інтеграційний, що передбачав опанування освітнього компонента «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”» та застосування набутої інтеграційної компетентності на практиці. Крім того, до технологічного компонента входили засоби моніторингу, спрямованого на діагностику сформованості компетентностей здобувачів вищої освіти та технологічне забезпечення впровадження структурно-функціональної системи в освітню практику: інтегроване навчання, інтерактивне навчання, дистанційне (цифрове) навчання, індивідуальне навчання, проєктне навчання та ін.

Результативно-оцінний блок був підсумковим і складався з компонентів та критеріїв оцінювання основних компонентів інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ, показників, за якими здійснювалося вимірювання кожного компонента, рівнів розвитку інтеграційної компетентності та результативного підсумку ефективності пропонованої структурно-функціональної системи – підвищення рівня розвитку інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ.

Урахування специфічних особливостей інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів, дозволило визначити, що до *компонентів* інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ, *критеріїв та показників* їх вимірювання належать такі:

– базовий компонент: когнітивний критерій (історичний, природознавчий, валеологічний, інформатичний, технологічний, математичний, філологічний показники);

– психолого-педагогічний компонент: мотиваційно-ціннісний критерій (інноваційний, ціннісний, інтенційний показники); когнітивний критерій (інноваційний, інтеграційний, психологічний показники); операційно-діяльнісний критерій (інноваційний, інтеграційний показники);

– методичний компонент: когнітивний критерій (методико-суспільствознавчий, методико-природознавчий, методико-валеологічний, методико-інформатичний, методико-технологічний, методико-математичний, лінгвометодичний показники); операційно-діяльнісний критерій (методико-суспільствознавчий, методико-природознавчий, методико-валеологічний, методико-інформатичний, методико-технологічний, методико-математичний, лінгвометодичний, інтеграційний показники); рефлексивний критерій (аналітичний, акмеологічний показники).

Серед *рівнів розвитку* інтеграційної компетентності майбутніх учителів НУШ було визначено: низький (унеможлиблює професійну діяльність в умовах НУШ), задовільний (прийнятний упродовж 1–2 етапів формування інтеграційної компетентності здобувачів вищої освіти), достатній (рівень розвитку інтеграційної компетентності, що здебільшого формується упродовж навчання

на бакалаврському рівні вищої освіти), високий (максимальний рівень розвитку інтеграційної компетентності майбутніх учителів НУШ).

У четвертому розділі – **«Експериментальна перевірка структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів Нової української школи»** – схарактеризовано етапи реалізації дослідно-експериментальної роботи; подано результати статистичного опрацювання, аналіз та інтерпретацію результатів педагогічного експерименту.

Експериментальна перевірка структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ проводилася в такій послідовності етапів: *теоретико-формульальний* (теоретичне обґрунтування та планування шляхів реалізації вихідних теоретичних положень експериментальної роботи); *констатувально-діагностичний*, що передбачав вивчення вихідного рівня сформованості кожного компонента інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ за визначеними критеріями й показниками; *формульально-практичний*, на якому відбувалося упровадження в процес професійної підготовки структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ; *контрольно-підсумковий* (аналіз результатів практичного впровадження експериментальної структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ, узагальнення результатів педагогічного експерименту, прогнозування перспективних напрямів подальшого наукового пошуку).

Експериментальною роботою було охоплено 620 здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта, до процесу експерименту було долучено 150 викладачів різних дисциплін у закладах вищої освіти експериментальної бази дослідження.

Проведене констатувальне дослідження дозволило виявити, що критерії інтеграційної компетентності майбутніх учителів НУШ за умов традиційного навчання в ЗВО розвинені неоднаково і мають відмінності у сформованості окремих показників. Найнижчим середнім рівнем розвитку характеризується операційно-діяльнісний критерій (43,2 %), приблизно на одному рівні розвитку перебувають мотиваційно-ціннісний (63,9 %) та рефлексивний (62,4 %) критерії, найвищим рівнем характеризується когнітивний критерій (70,8 %) інтеграційної компетентності здобувачів вищої освіти (рис. 2).

Формульальний етап реалізації структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ включав у себе чотири підетапи: *підготовчий* (1–2 курси), *теоретичний* (1–2 курси), *методичний* (2–3 курси), *інтеграційний* (3–4 курси).

Мета першого підетапу полягала у формуванні позитивного мотиваційно-ціннісного ставлення здобувачів вищої освіти 1–2-х курсів до реформи НУШ, розвитку в них прагнень навчатися впродовж життя та особисто удосконалювати українську освітню систему.

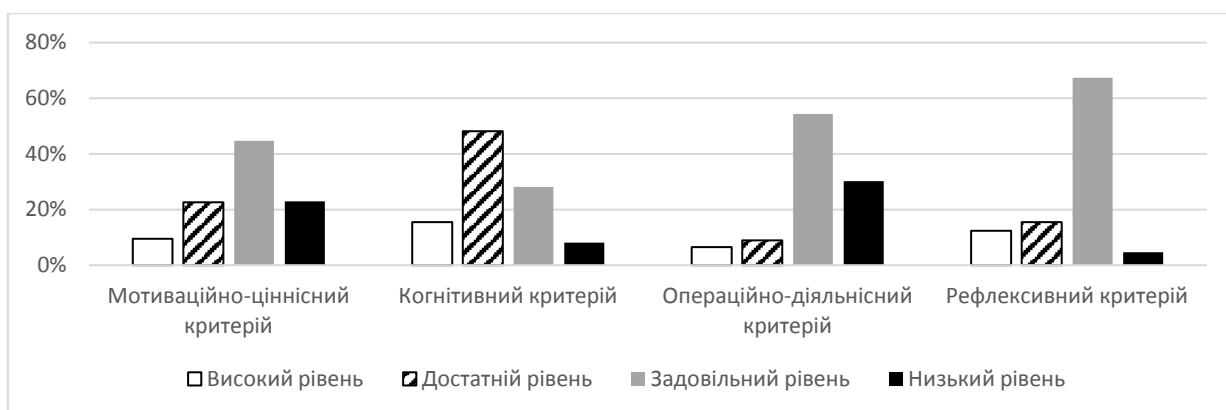

Рис. 2. Рівні розвитку критеріїв інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ контрольної групи під час констатувального дослідження

Реалізація мети досягалась через аналіз та оновлення робочих програм, силабусів, дистанційних курсів із дисциплін фахового циклу («Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Психологія»), забезпечення їх необхідним візуальним та аудіо-контентом, реалізацію в освітньому процесі в усіх експериментальних закладах вищої освіти; креативний підхід до навчання майбутніх учителів, створення на заняттях ситуацій вибору; ознайомчі екскурсії до опорних шкіл; залучення студентів-першокурсників до проведення святкових заходів, тематичних днів та тижнів, конкурсів на базі закладів загальної середньої освіти та ін.

Із метою формування в майбутніх учителів провідного навчального мотиву викладачів педагогічних та фахових дисциплін, кураторів груп 1–2-х курсів експериментальних вишів спрямовували на систематичне проведення таких заходів: зустрічі студентів з учителями-практиками; запрошення педагогів до участі в науково-практичних конференціях; створення баз найкращих відкритих уроків, позакласних заходів, проєктів; залучення вчителів початкової школи до проведення тренінгів та майстер-класів на базі ЗВО; використання активних форм і методів (проблемні, бінарні лекції, лекції-«прес-конференції» та ін.; case-study, рольові і ділові ігри, моделювання фрагментів виховних заходів, метод «мозкової атаки» та ін.).

Під час експериментального навчання здобувачі освіти всіх експериментальних закладів залучалися до участі у всеукраїнських і університетських конкурсах та олімпіадах зі спеціальності 013 Початкова освіта, педагогічних читань, тренінгів, «круглих столів»: «Творче впровадження спадщини Василя Сухомлинського в сучасний освітній простір Нової української школи», «Як можна навчати через проєкти. Приклади фінських уроків», «Нова українська школа – нові підходи до навчання. Освітня майстерня вчителя НУШ», «Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ» (у межах вивчення освітнього компонента «Педагогіка»), «Психічне здоров'я та психологічний добробут дітей», «Як розуміти покоління Альфа», «Творчий учитель – обдарований учень», «Подорож до себе: профілактика та подолання синдрому професійного вигоряння» (у межах вивчення освітнього компонента

«Психологія»). Усе це сприяло реалізації мотивів самовираження та самоствердження, досягнення соціального успіху, що особливо впливало на ефективний професійний розвиток майбутніх учителів.

Формування в майбутнього вчителя навичок самостійності, уміння й бажання самостійно та творчо працювати особливо ефективно здійснювалося через виконання групових інформаційних проєктів із наступним захистом. Підготовка, реалізація та підведення підсумків проєктів зокрема проводилися на основі використання авторського навчального посібника «Науково-методичні джерела як основа професійного розвитку особистості майбутнього вчителя. Методика організації роботи з ними».

Основними засобами поточного моніторингу системи професійно-педагогічних цінностей, мотивації до майбутньої професійної діяльності в умовах НУШ були есе, анкети, нарративні рамки та ін. Найбільш інформативними стосовно сформованості мотиваційно-ціннісного критерію інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкової школи виявилися есе.

Другий – теоретичний – підетап експериментального дослідження мав на меті розвиток і вдосконалення предметних компетентностей із базових для реалізації освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти дисциплін, які входили до складу інтегрованого курсу «Я досліджую світ», а саме: «Історія України», «Основи природничих знань», «Математика», «Сучасна українська мова», «Безпека життєдіяльності та основи здоров'я», «Трудове навчання», «Основи інформатики». Зміст дисциплін було оновлено шляхом аналізу робочих програм та силабусів щодо наявності в них теоретичних відомостей та/або практичних завдань, які в подальшому мали висвітлюватися на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». При цьому тематичний мінімум, сформований за змістом освітніх галузей, що входять до інтегрованого курсу «Я досліджую світ», скоригував змістове оновлення базових дисциплін першого порядку, а до робочих (навчальних) програм, силабусів психолого-педагогічних дисциплін було додано ґрунтовну наукову інформацію про сутність інтеграції, інтегрованого навчання, міжпредметної інтеграції та ін.

Реалізація мети передбачала зміну підходів до формування предметних базових та психолого-педагогічних компетентностей здобувачів вищої освіти. Значущу роль у цьому відігравали бінарні лекційні та практичні (або лабораторні) заняття за участю стейкхолдерів – учителів початкової школи, побудова освітнього процесу на засадах конструктивістського підходу, активне залучення студентів до участі в роботі наукових гуртків і проблемних груп, проєктні технології, семінари у формі «Світове кафе», активні форми організації позааудиторної активності здобувачів, тематичні дні й тижні тощо.

Основним методом відстеження результативності сформованості предметних базових та предметних психолого-педагогічних компетентностей здобувачів вищої освіти на другому етапі запровадження структурно-функціональної системи виступали тестування, метод квазіпрофесійної діяльності (моделювання проєктів, педагогічних ситуацій, використання ділових та рольових ігор та ін.).

Метою третього – методичного – підетапу було формування й удосконалення предметно-методичних компетентностей здобувачів вищої освіти на 2–3-х курсах навчання. Реалізації мети сприяло використання технологічного забезпечення структурно-функціональної системи: *технології інтегрованого навчання* стали основою фундаменталізації змісту всіх семи освітніх галузей, що входили до інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; *технології активного та інтерактивного навчання* (бінарні заняття за участю стейкхолдерів, лекції-круглі столи, проєктні технології, ігрові методи, дидактичні та ділові ігри, метод моделювання ситуацій, технології співробітництва, участь студентів у роботі дитячих наукових конференцій, олімпіад та ін.); *технології дистанційного навчання*, реалізовані в дистанційних курсах із дисциплін, задіяних у експериментальному навчанні; *технології індивідуалізації (персоналізації) навчання* використовувалися як у процесі дистанційного навчання, так під час організації аудиторної й позааудиторної роботи в режимі офлайн у процесі експерименту; *техніки особистісного розвитку, підвищення мотивації* (системна рефлексія на основі психологічних технік як чинник безперервної освіти та професійного зростання фахівця).

Основним методом відстеження результативності сформованості предметно-методичних компетентностей здобувачів вищої освіти на третьому підетапі експериментального дослідження був метод квазіпрофесійної діяльності: моделювання проєктів, уроків і їх фрагментів, виконання практичних завдань різного роду складності; рефлексія, аналіз, самоаналіз, взаємоаналіз; проміжні тести контролю знань, зокрема цифрові; оцінювання складників професійної компетентності здобувачів у олімпіадах з методик початкової освіти та ін.

Реалізація четвертого – інтеграційного – підетапу передбачала завершення процесу формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя насамперед через уведення до навчальних планів підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта обов'язкового освітнього компонента «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”» в усіх експериментальних ЗВО та відповідне застосування авторського освітнього контенту: робоча навчальна програма, силабус «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”», навчально-методичний посібник «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”», практичний посібник «Демократичне забезпечення самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”», дистанційний курс: «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”».

Надалі здійснювалася фундаменталізація змісту наскрізної програми практичної підготовки та застосовувалися технології інтегрованого навчання: моделювання інтегрованих уроків із курсу «Я досліджую світ», аналіз, самоаналіз, взаємоаналіз, аналіз відеоуроків, їх фрагментів, спостереження на уроках «Я досліджую світ» під час відвідувань занять у початковій ланці закладів загальної середньої освіти. Окремим напрямом став обмін здобувачів експериментальних груп досвідом опанування методики навчання інтегрованого

курсу «Я досліджую світ» у межах міжнародної та всеукраїнської проектної діяльності за програмами академічної кредитної мобільності: «Навчання в природі» (університет Південно-Східної Норвегії (м. Драммен)), «САМ Україна» (ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»).

На четвертому підетапі активне та інтерактивне навчання реалізовувалось через вивчення досвіду вчителів початкової школи щодо застосування в освітньому процесі технологій («перевернутий клас», «ротація за станціями», «ротація за кімнатами»), апробацію технологій у освітньому процесі початкової ланки; інтегровані бінарні заняття за участі фахівців з інших освітніх компонентів. В основу формування інтеграційної компетентності майбутніх учителів було покладено використання технік особистісного розвитку, підвищення мотивації, рефлексії як чинника безперервної освіти та професійного зростання фахівця, моделювання освітнього процесу початкової школи в аудиторних та виробничих умовах, неформальне навчання (тренінги професійного зростання, національний науково-практичний семінар «Технологія партнерства. Сучасний учитель як основне джерело впровадження НУШ»), навчання через дослідження тощо.

Основними методами поточного відстеження результативності сформованості предметно-методичних компетентностей (третій підетап) та інтеграційної компетентності здобувачів вищої освіти (четвертий підетап) виступали такі: метод квазіпрофесійної діяльності (моделювання проєктів, уроків і їх фрагментів, виконання практичних завдань різного роду складності; рефлексія, аналіз, самоаналіз, взаємоаналіз), проміжні тести контролю знань, зокрема цифрові; участь студентів у олімпіадах із методик початкової освіти.

Для проведення контрольного експерименту було використано t-критерій Стьюдента та критерій Пірсона χ^2 . Розрахунки здійснювались із використанням електронних таблиць MS Excel. Результати контрольного дослідження надали змогу констатувати, що статистична суттєвість відмінностей між контрольними та експериментальними групами спостерігається лише після проведення формувального експерименту (рис. 3).

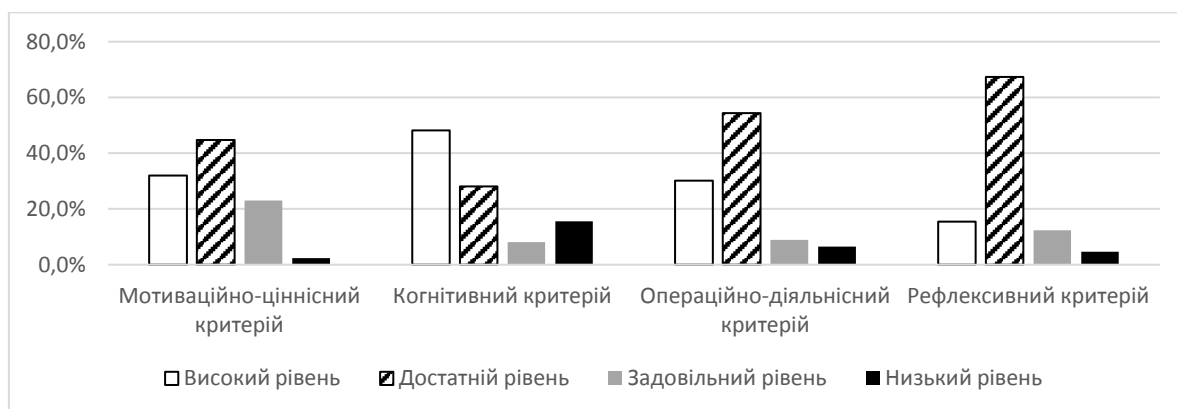

Рис. 3. Рівні розвитку критеріїв інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ в експериментальній групі (контрольне дослідження)

Застосування експериментальної структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ мало позитивний ефект і значно підвищило рівень її розвитку.

Діагностика рівнів сформованості критеріїв інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ під час контрольного дослідження виявила, що серед рівнів розвитку всіх критеріїв інтеграційної компетентності переважає достатній рівень: мотиваційно-ціннісний (80,2 %), когнітивний (88,6 %), операційно-діяльнісний (55,2 %), рефлексивний (78,3 %). Найбільший приріст спостерігається за мотиваційно-ціннісним (+17,2) та когнітивним критеріями (+18,3), що засвідчує ефективність і необхідність упровадження в освітню практику педагогічних ЗВО структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено проблему формування інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ, що передбачала розроблення, теоретичне обґрунтування та впровадження структурно-функціональної системи, яка забезпечила ефективну фахову підготовку майбутніх учителів до навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

1. Досліджено генезу та етапи реформування освітньої системи України від 1991 р. і донині, продовжено періодизацію цього процесу: I етап (1991–2002 рр.) – національна самоідентифікація освітньої системи України; II етап (2003–2013 рр.) – європейська інтеграція та світова глобалізація освітньої системи України; III етап (2014–2016 рр.) – узагальнення концептуальних засад реформування національної освітньої системи; IV етап (2017–2021 рр.) – імплементація реформи НУШ, що становить активний процес використання концептуальних засад, напрацьованих упродовж попередніх етапів.

2. Визначено пріоритетні напрями дослідження професійної підготовки вчителя початкових класів в сучасних умовах: загальнопедагогічний, методичний, особистісно-професійний, психолого-педагогічний, історико-педагогічний, «іноземна теорія і практика». Виявлено методологічні засади процесу формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, які об'єднані в дві групи: універсальні підходи (системний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний) та специфічні підходи, що відбивають специфіку опанування матеріалу природничих наук: інтегративний, конструктивістський, антропологічний, синергетичний, соціокультурний, ресурсний.

3. Вивчено теоретичне підґрунтя реформи НУШ, встановлено його кореляцію з освітніми системами інших країн. Концепція НУШ ґрунтується на дев'ятикомпонентній формулі, кожен складник якої становить теоретично-методологічну підвалину реформи НУШ і є віддзеркаленням чинників успішності освітніх систем Фінляндії, Норвегії, Польщі: компетентнісне навчання; орієнтація на потреби учня; педагогіка партнерства; умотивований учитель; забезпечення автономності шкіл та справедливий розподіл публічних

коштів; нова структура школи, що включає два цикли навчання (адаптаційно-ігровий і основний); сучасне освітнє середовище, що передбачає створення в класній аудиторії 8 навчальних осередків.

Досліджено нормативні, змістові та структурні характеристики інтегрованого курсу «Я досліджую світ» і виявлено, що він є провідною змістовою інновацією реформи НУШ в Україні і допомагає комплексно реалізувати змістово-структурні компоненти формули НУШ. У типових освітніх програмах, розроблених під керівництвом О. Савченко (НУШ-1) в змісті курсу «Я досліджую світ» інтегруються три галузі: природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна. У типових освітніх програмах, розроблених під керівництвом Р. Шияна (НУШ-2) у змісті курсу «Я досліджую світ» інтегруються сім галузей: природнича, технологічна, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична, інформатична, мовно-літературна, математична. Інноваційність інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для української освітньої системи обумовила потребу введення до навчального плану підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта обов'язкового освітнього компонента, що має на меті формування відповідної інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

4. Окреслено нові професійні ролі сучасного вчителя в контексті Концепції НУШ: тьютор – репетиторська роль вчителя НУШ; фасилітатор – партнерська роль вчителя НУШ; коуч-ментор – наставницька роль вчителя НУШ; едвайзер – консультаційно-дорадча роль учителя НУШ; медіапедагог – цифрова методична роль учителя НУШ; «агент змін» – інноваційно-акмеологічна роль вчителя НУШ; дослідник – науково-допоміжна роль вчителя НУШ; «медик» – лікувальна роль учителя НУШ.

Обґрунтовано феномен «інтеграційна компетентність учителя початкових класів НУШ» та надано його дефініцію: особистісний феномен, що полягає в здатності на високому науковому й методичному рівнях корелювати предметні базові, предметні психолого-педагогічні та предметні методичні компетентності під час планування й організації освітнього процесу на уроках з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у Новій українській школі. Виявлено, що у змістовій компетентнісній структурі інтеграційної компетентності вчителя початкових класів НУШ виділяються елементи базового, психолого-педагогічного та методичного ієрархічних рівнів.

Визначено змістові та структурні характеристики інтеграційної компетентності вчителя початкових класів НУШ, її місце і роль в компетентнісній парадигмі вчителя початкових класів НУШ, у результаті чого уточнено дефініції таких понять: «професійна компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна методична компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна базова компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна психолого-педагогічна компетентність учителя початкових класів НУШ», «міждисциплінарна інтеграція в професійній підготовці вчителя початкових класів НУШ».

5. Розроблено й теоретично обґрунтовано структурно-функціональну систему формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, що становить цілісний ієрархічний взаємозв'язок та взаємодію концептуально-методологічного, змістово-структурного, методико-технологічного та результативно-оцінного блоків, спрямованих на задоволення вимог сучасного суспільства до підготовки педагогів в умовах реформування освітньої системи й об'єднаних спільною метою розвитку в майбутніх учителів початкових класів професійного новоутворення, яке забезпечує якісне навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах НУШ.

Охарактеризовано структуру системи та взаємозв'язок її компонентів: концептуально-методологічний блок був системотворчим і вміщував провідну ідею дослідження, мету й завдання системи, концептуальні засади формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів, що включають методологічний концепт, теоретичний концепт, технологічний концепт; змістово-структурний блок містив структуру інтеграційної компетентності вчителя НУШ, педагогічні умови ефективності її формування, контентне забезпечення та навчально-методичне забезпечення системи; методико-технологічний блок ґрунтувався на взаємодії методичного (фундаменталізація змісту освітніх компонентів базової та предметно-методичної підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти; системне засвоєння знань про інтеграцію, види та способи інтеграції, набуття здобувачами освіти інтеграційних умінь і навичок; упровадження в практику фахової підготовки обов'язкового освітнього компонента «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”»); процесуальна інтеграція) та технологічного (забезпечення поступовості формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ у процесі фахової підготовки, моніторинг сформованості компетентностей здобувачів вищої освіти та технологічне забезпечення впровадження структурно-функціональної системи в освітню практику) компонентів; результативно-оцінний блок був підсумковим і складався з компонентів та критеріїв оцінювання основних компонентів інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ, показників, за якими здійснювалося вимірювання кожного компонента, рівнів розвитку інтеграційної компетентності та результативного підсумку ефективності запропонованої структурно-функціональної системи – підвищення рівня розвитку інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ.

6. Сформульовано педагогічні умови ефективності структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, обґрунтовано їх необхідність, описано сутність та шляхи реалізації в умовах експериментального навчання: мотивація здобувачів вищої освіти до якісної професійної діяльності в умовах Нової української школи, розвиток у них прагнень навчатися впродовж життя та особисто вдосконалювати українську освітню систему; взаємопов'язана реалізація методичного та технологічного компонентів структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього

вчителя НУШ у освітньому процесі закладу вищої освіти; упровадження в освітню практику навчально-методичного забезпечення структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ, що поєднує традиційний та дистанційний, цифровий, мультимедійний освітній контент і засоби його реалізації; організація проєктної активності здобувачів вищої освіти з метою обміну досвідом формування інтеграційної компетентності зі здобувачами інших ЗВО України та європейських країн.

7. Визначено критерії вимірювання інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний), показники, за якими здійснювалася їх діагностика, чотири рівні розвитку інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів (низький, задовільний, достатній, високий). У результаті встановлено такий взаємозв'язок компонентів інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ, критеріїв та показників їх вимірювання: базовий компонент: когнітивний критерій (історичний, природознавчий, валеологічний, інформатичний, технологічний, математичний, філологічний показники); психолого-педагогічний компонент: мотиваційно-ціннісний критерій (інноваційний, ціннісний, інтенційний показники); когнітивний критерій (інноваційний, інтеграційний, психологічний показники); операційно-діяльнісний критерій (інноваційний, інтеграційний показники); методичний компонент: когнітивний критерій (методико-суспільствознавчий, методико-природознавчий, методико-валеологічний, методико-інформатичний, методико-технологічний, методико-математичний, лінгвометодичний показники); операційно-діяльнісний критерій (методико-суспільствознавчий, методико-природознавчий, методико-валеологічний, методико-інформатичний, методико-технологічний, методико-математичний, лінгвометодичний, інтеграційний показники); рефлексивний критерій (аналітичний, акмеологічний показники).

8. Досліджено сучасний стан та результати підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах реформи НУШ за традиційних умов професійної освіти, узагальнено наявні недоліки цього процесу, визначено етапи та методику реалізації експериментальної системи, організовано експериментальне навчання, за допомогою якого перевірено ефективність системи та проаналізовано результати її впровадження.

Експериментальна перевірка структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ проводилася в 4 етапи: теоретико-формульовальний, констатувально-діагностичний, формульовально-практичний, контрольний-підсумковий.

Проведене констатувальне дослідження дозволило виявити, що критерії інтеграційної компетентності майбутніх учителів НУШ за умов традиційного навчання в ЗВО розвинені неоднаково і мають відмінності у сформованості окремих показників. Найнижчим середнім рівнем розвитку характеризується операційно-діяльнісний критерій (43,2 %), приблизно на одному рівні розвитку перебувають мотиваційно-ціннісний (63,9 %) та рефлексивний (62,4 %) критерії,

найвищим рівнем характеризується когнітивний критерій (70,8 %) інтеграційної компетентності здобувачів вищої освіти. Формувальний експеримент включав чотири етапи: підготовчий (1–2 курси), теоретичний (1–2 курси), методичний (2–3 курси), інтеграційний (3–4 курси).

Формувально-практичний етап реалізації структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ включав у себе чотири підетапи, на яких поступово реалізувалися цілі експериментальної роботи: мета підготовчого полягала у формуванні позитивного мотиваційно-ціннісного ставлення здобувачів вищої освіти 1–2-х курсів до реформи НУШ, розвитку в них прагнень навчатися впродовж життя та особисто удосконалювати українську освітню систему; теоретичний підетап мав на меті розвиток і удосконалення предметних компетентностей із базових для реалізації освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти дисциплін, які входили до складу інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; метою методичного підетапу було формування й удосконалення предметно-методичних компетентностей здобувачів вищої освіти на 2–3-х курсах навчання; реалізація інтеграційного підетапу передбачала завершення процесу формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя насамперед через уведення до навчальних планів підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта обов'язкового освітнього компонента «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”» в усіх експериментальних ЗВО та відповідне застосування авторського освітнього контенту: робоча навчальна програма, силабус «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”», навчально-методичний посібник «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”», практичний посібник «Демократичне забезпечення самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”», дистанційний курс: «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”».

Результати контрольного дослідження надали змогу констатувати, що статистична суттєвість відмінностей між контрольними та експериментальними групами спостерігається лише після експерименту. Діагностика рівнів сформованості критеріїв інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ під час контрольного дослідження виявила, що серед рівнів розвитку всіх критеріїв інтеграційної компетентності переважає достатній рівень: мотиваційно-ціннісний (80,2 %), когнітивний (88,6 %), операційно-діяльнісний (55,2 %), рефлексивний (78,3 %). Найбільший приріст спостерігався за мотиваційно-ціннісним (+17,2) та когнітивним критеріями (+18,3), що засвідчує ефективність і необхідність упровадження в освітню практику педагогічних ЗВО структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ.

Отже, застосування експериментальної структурно-функціональної системи формування мало позитивний ефект і значно підвищило рівень розвитку інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Подальші напрями роботи вбачаємо в удосконаленні контентного забезпечення цього процесу, виявлення пріоритетних шляхів формування інтеграційної компетентності майбутнього учителя НУШ в умовах поєднання формальної, неформальної, інформальної освіти та ін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Вікторенко І. Теорія і практика формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя Нової української школи : монографія. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. 399 с.

Колективні монографії:

2. Вікторенко І., Горобець Л. Підготовка вчителя до запровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес початкової школи: *Technologies of Shaping and Enhancing Health of Human and Society* : monograph. Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. Pp. 85–91. ISBN 978–83–62683–93–2 (Paher).

3. Вікторенко І. Готовність майбутнього вчителя початкових класів до соціалізації обдарованого молодшого школяра в контексті соціокультурного розвитку суспільства Шляхи формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів : колективна монографія. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 246–307.

Статті у наукових фахових виданнях України:

4. Вікторенко І. Антропологічна орієнтація професійної підготовки майбутнього вчителя як педагогічна проблема. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. Черкаси : ЧНПУ ім. Богдана Хмельницького, 2007. Вип. 99. С. 148–155. URL: <http://biblioteka.cdu.edu.ua/cgi-bin/catsearch.pl?Qtype=simple&query=%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0>.

5. Вікторенко І. До питання про принципи організації самостійної роботи студентів. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 88. Черкаси : ЧНПУ ім. Богдана Хмельницького, 2006. С. 9–13. URL: <http://biblioteka.cdu.edu.ua/cgi-bin/catsearch.pl?qtype=simple&query=%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0>.

6. Вікторенко І. Особливості професійної підготовки вчителя в умовах соціокультурної трансформації суспільства. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 105. Черкаси : ЧНПУ ім. Богдана Хмельницького, 2007. С. 8–14. URL: http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1724/2_%D0%BA.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

7. Вікторенко І. Філософія антропологізму в контексті професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогічна. Вип. 25. Ч. 1. Львів : Видавництво ЛНУ, 2009. С. 122–127. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/periodic/visnyk/25_1/17_viktorenko.pdf.

8. Вікторенко І. Самостійна робота студентів в умовах кредитно-модульної системи. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 89. Черкаси : ЧНПУ ім. Богдана Хмельницького, 2006. С. 108–115.

9. Вікторенко І. Професійне мислення майбутнього вчителя як антропологічний феномен. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 136. Черкаси : ЧНПУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. С. 184–188. URL: <http://biblioteka.cdu.edu.ua/cgi-in/catsearch.pl?qtype=simple&query=%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0>

10. Вікторенко І., Горобець Л., Кльофа Н. Підготовка майбутніх учителів до впровадження в навчальний процес початкової школи здоров'язбережувальних технологій. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : збірник наукових праць. Вип. LXVI. Слов'янськ : ДДПУ, 2013. С. 225–232.

11. Вікторенко І., Горобець Л., Літвінова І. Підготовка майбутніх учителів до формування основ здорового способу життя молодших школярів засобами здоров'язбережувальних технологій. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : збірник наукових праць. Вип. LXVIII. Ч. I. Слов'янськ : ДДПУ, 2014. С. 3–16.

12. Вікторенко І., Євтухова Т., Осадча А. Готовність майбутнього вчителя до соціалізації молодшого школяра в галузі «Суспільствознавство» (теоретичний аспект). *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : збірник наук. праць. Слов'янськ : ДДПУ, 2016. Вип. 4. С. 186–198. URL: http://pptma.dn.ua/files/2016/4/19.%20Viktorenko-Yevtukhova_S_186-198.pdf.

13. Вікторенко І. Методична компетентність учителя початкових класів у навчанні природознавства молодших школярів. Теоретичний аспект. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* : збірник наукових праць. Вип. 2 (77). Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. С. 52–61. URL: <http://oaji.net/articles/2017/690-1498472373.pdf>.

14. Вікторенко І. Проблема формування професійного мислення на етапі становлення майбутнього вчителя природознавства. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : збірник наук. праць. Слов'янськ : ДДПУ, 2017. Вип. 5. (Ч. 2). С. 102–113. URL: <http://pptma.dn.ua/files/2017/5-2/11.%20Viktorenko%20s.102-113.pdf>

15. Вікторенко І. Методика опрацювання молодшими школярами літературних текстів різних жанрів на уроках «Я у світі». *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : збірник наук. праць. Слов'янськ : ДДПУ, 2017. Вип. 6. С. 239–250. URL: <http://pptma.dn.ua/files/2017/6/26.%20Viktorenko%20239-250.pdf>

16. Вікторенко І. Формування методичної компетентності майбутнього вчителя шляхом використання проєктної технології. *Професіоналізм педагога:*

теоретичні й методичні аспекти : збірник наук. праць. Слов'янськ : ДДПУ, 2018. Вип. 8. (Ч. 1). С. 37–46. URL: http://pptma.dn.ua/files/2018/8-1/4_Viktorenko_37-46.pdf.

17. Вікторенко І., Гончарова Н. Підготовка майбутніх учителів до оновлення змісту освіти в умовах реформування нової української школи (на прикладі методики навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»). *Інноваційна педагогіка*. 2019. Спецвипуск. С. 52–57. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/specvypusk/13.pdf>.

18. Вікторенко І., Горобець Л. Нові професійні ролі та функції сучасного вчителя в контексті концепції Нової української школи. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : збірник наук. праць. Слов'янськ : ДДПУ, 2019. № 11. С. 93–106.

19. Вікторенко І., Горобець Л., Чернишова І. Реалізація конструктивістського підходу в підготовці майбутніх учителів (на прикладі навчання природничих дисциплін та методики їх викладання в початковій школі). *Вісник Луганського Національного університету ім. Т. Шевченка*. 2020. № 2 (333) лютий. Ч. 1. С. 63–78.

20. Вікторенко І., Федь І. Обґрунтування методичної системи навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» учнів початкової школи. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : збірник наук. праць. Слов'янськ : ДДПУ, 2021. Том 1. № 14. С. 56–67. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/236448/234966>

21. Вікторенко І., Федь І., Вовк Н. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців у сучасному освітньому просторі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 75. Т. 3. С. 106–110. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/75/part_3/23.pdf

Статті в періодичних виданнях зарубіжних країн та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз:

22. Khyzhniak, I., Tsybulko, L., Viktorenko, I., & Mohylioiva, N. Implementing the Theory of Multiple Intelligences into Project-Based Multimedia Learning at Primary School. *Information Technologies and Learning Tools*. 2021. 82 (2). 18 31. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v82i2.4326> (Web-of-Science).

Статті та тези в збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференцій:

23. Inna Khyzhniak, Iryna Viktorenko. Primary School Teachers' Attitude to The New Ukrainian School Reform. *ELER 2021* : матеріали Міжнародної конференції по економіке, праву и исследованиям в области образования (Київ, 10–11 марта 2021 г.). URL: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/eler-21/125954420>. DOI <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.210320.051>

24. Вікторенко І., Гончарова Н. Розвиток педагогічної творчості майбутнього вчителя в контексті підготовки його до професійної діяльності (на прикладі навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»). *Духовність*

особистості: методологія, теорія і практика : збірник наукових праць. За матеріалами ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Культурна особистість у світлі виховання, освіти і духовної безпеки» (23 травня 2018 року, м. Київ). Вип. 3 (84). Ч. II. Сєвєродонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. С. 52–61. URL: <http://oaji.net/articles/2017/690-1541007719.pdf>

25. Вікторенко І., Горобець Л. Практичні аспекти застосування медико-педагогічного дослідження стану здоров'я молодших школярів. *Збірник наукових праць ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 210-річчю з Дня заснування Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Харків, 2014. С. 135–138.

26. Вікторенко І., Федь І. Формування громадянської компетентності майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки (на прикладі методики навчання ІК «ЯДС»). *Демократія та освіта: викладання та навчання демократії в початковій школі та педагогічній освіті* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Слов'янськ : ДДПУ, 2021. С. 33–36.

27. Вікторенко І., Горобець Л., Кононенко Р. Методична підготовка майбутніх учителів до валеологічного виховання учнів молодшого шкільного віку. *Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: здоров'я через освіту* : зб. матеріалів V Міжнародних та XIX Всеукраїнських педагогічних читань (11–12 жовтня 2012 р.). Донецький обласний інститут післядипломної освіти. Т. 4. Донецьк. С. 55–59.

28. Вікторенко І. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Подготовка учителя начальных классов: проблемы и перспективы* : матеріали IV Международной научно-практической конференции, г. Минск (27 октября 2016 г.). Белорус. гос. пед. ун-т им. М. Танка. Минск : БГПУ, 2017. С. 133 – 135.

29. Вікторенко І. Формування в молодших школярів патріотичних почуттів засобами ознайомлення з природою : матеріали VIII Відкритої науково-практичної конференції за участі науково-педагогічних працівників, аспірантів та студентів навчальних закладів та представників закладів освіти (25 квітня 2019 р.). Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків, 2019. С. 79–83.

30. Вікторенко І. Проблеми організації самостійної роботи студентів у вищій школі. *Вища школа України: проблеми модернізації навчально-виховного процесу* : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (16–17 лютого 2006 р.). Черкаси : ЧНПУ ім. Богдана Хмельницького, 2006. С. 26–27.

31. Вікторенко І. Проблеми організації самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи. *Викладач і студент: проблеми ефективної співпраці* : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (5–6 жовтня 2006 р.). Черкаси : ЧНПУ ім. Богдана Хмельницького, 2006. С. 17–20.

32. Вікторенко І. Професійна підготовка майбутнього вчителя в контексті антропологічної орієнтації. *Вища школа України: поступ у майбутнє* : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (25–26 квітня 2007 р.). Черкаси : ЧНПУ ім. Богдана Хмельницького, 2007. С. 25–26.

33. Вікторенко І. Проблема людини в античній філософії. *Викладач і студент: умови особистісного і професійного зростання* : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (29–30 жовтня 2009 р.). Черкаси : ЧНПУ ім. Богдана Хмельницького, 2009. С. 107–109.

34. Вікторенко І. Зміна професійних ролей учителя в умовах реалізації Концепції Нової української школи. *Професіоналізм педагога в умовах освітніх новацій* : матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (26 – 27 вересня 2019 р.). Слов'янськ, Україна, 2019. С. 84 – 86.

35. Вікторенко І. Проектна технологія як засіб формування методичної компетентності майбутнього вчителя. *Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій* : матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (4–5 жовтня 2018 р.). Слов'янськ, 2018. С. 26–32.

36. Вікторенко І., Горобець Л. Особливості конструктивістського підходу в підготовці майбутніх учителів природознавства. *Перспективні напрями сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (19–20 травня 2020 р.). Слов'янськ, 2020. С. 165–168.

37. Вікторенко І., Корнієнко Д. Ранкові зустрічі та особливості їх проведення в Новій українській школі. *Перспективні напрями сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (19–20 травня 2020 р.). Слов'янськ, 2020. С. 37–39.

38. Вікторенко І., Махно А. Технологія екологічних коміксів у формуванні мотиваційно-ціннісної установки школярів до збереження природи в освітньому процесі. *Перспективні напрями сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (19–20 травня 2021 р.). Слов'янськ, 2020. С. 32–36.

Публікації в інших виданнях:

39. Вікторенко І. Інтерактивні види роботи над текстом у курсі «Я у світі» школи першого ступеня навчання. *Молодий вчений*. Спецвипуск. Херсон, 2017. № 9.2 (49.2) вересень. С. 1–4.

40. Вікторенко І. Формування мотивації першокурсників педагогічних закладів вищої освіти до навчальної і майбутньої професійної діяльності. *Науковий журнал Хортицької національної академії*. 2019. № 1. С. 82–89. URL: <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/njKhNA/article/view/14>.

Навчально-методичні посібники, навчальні програми, методичні матеріали:

41. Вікторенко І., Сипченко В., Топольник Я. Сходінками педагогічної професії : навчально-методичний посібник з курсу «Вступ до спеціальності» [для студентів денної та заочної форм навчання]. Напряму підготовки 6.010102 – Початкова освіта. Слов'янськ : ДДПУ, 2014. 256 с.

42. Вікторенко І., Помирча С. Науково-методичні джерела як основа професійного розвитку особистості майбутнього вчителя. Методика організації роботи з ними : навчальний посібник для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта. Слов'янськ : ДВНЗ «ДДПУ», 2020. 123 с.

43. Вікторенко І., Федь І., Цибулько Л. Демократичне забезпечення самостійної роботи з курсу «Методика навчання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”» : практичний посібник для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта. Слов’янськ : Видавництво Б. І. Маторіна, 2021. 110 с.

44. Вікторенко І. Навчально-методичний посібник для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта з курсу «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Слов’янськ : Видавництво Б. І. Маторіна, 2019. 90 с.

45. Вікторенко І. Робота з текстами різних жанрів на уроках «Я у світ». Методичні рекомендації для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта. Слов’янськ, 2017. 65 с.

46. Вікторенко І. Олімпіада зі спеціальності «Початкова освіта» : метод. реком. для студ. / Упоряд. Ляшова Н., Хижняк І. Слов’янськ, 2015. С. 48–56.

47. Наскрізна програма практичної підготовки студентів магістерського рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта: навчально-методичний посібник : 2-ге вид., перероб. та доп. / укл.: І. Хижняк, Л. Гаврілова, **І. Вікторенко**, О. Хващевська. Слов’янськ : Папірус, 2020. 94 с.

48. Наскрізна програма практичної підготовки студентів бакалаврського рівня вищої освіти зі спеціальності 013 – Початкова освіта: навчально-методичний посібник : 2-ге вид., перероб. та доп. / укл.: І. Хижняк, Л. Гаврілова, Н. Ляшова, **І. Вікторенко**. Третє видання. Слов’янськ : ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2019. 78 с.

49. Курсова робота з методики початкового навчання : методичні рекомендації / Уклад.: О. Бескорса, **І. Вікторенко**, Н. Ляшова, С. Помирча, І. Федь, І. Хижняк / За заг. ред. І. Хижняк. Слов’янськ : ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2018. 80 с.

АНОТАЦІЇ

Вікторенко І. Л. Теоретичні і методичні засади формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів Нової української школи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет». – Слов’янськ, 2021.

У дисертації представлено цілісне й системне дослідження теоретичних і методичних засад, практичного розв’язання проблеми формування інтеграційної компетентності майбутніх учителів початкових класів Нової української школи.

Продовжено періодизацію генези фахової підготовки вчителя початкової школи в Україні, описано провідні тенденції її інноваційного етапу. Визначено пріоритетні напрями дослідження професійної підготовки вчителя початкових класів в сучасних умовах, обґрунтовано методологічну стратегію наукового пошуку розв’язання досліджуваної проблеми. Охарактеризовано теоретичне підґрунтя реформи НУШ, що дозволило установити його кореляцію з освітніми

системами Фінляндії, Норвегії, Польщі, США та ін. Визначено, що вирішення проблеми фрагментарності та вузькоспрямованості освітнього процесу в початковій школі полягає в широкому застосуванні інтегрованого навчання, зокрема в упровадженні інтегрованого курсу «Я досліджую світ» – провідної змістової інновації НУШ.

Обґрунтовано потребу оновлення змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи, окреслено нові професійні ролі вчителя НУШ: тьютор, фасилітатор, коуч-ментор, «агент змін», едвайзер, медіапедагог, дослідник, «медик». На засадах системно-структурного підходу уточнено і надано дефініції таких понять: «професійна компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна методична компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна базова компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна психолого-педагогічна компетентність учителя початкових класів НУШ»; «міждисциплінарна інтеграція в професійній підготовці вчителя початкових класів НУШ». Досліджено, обґрунтовано та надано визначення ключового поняття дослідження «інтеграційна компетентність учителя початкових класів НУШ»: особистісний феномен, що полягає в здатності на високому науковому й методичному рівнях корелювати предметні базові, предметні психолого-педагогічні та предметні методичні компетентності під час планування й організації освітнього процесу на уроках з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у Новій українській школі. Упроваджено в практику авторське навчально-методичне забезпечення курсу «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Розроблено та теоретично обґрунтовано структурно-функціональну систему формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ; визначено її педагогічні умови та експериментально перевірено в 4 етапи: теоретико-формульовальний, констатувально-діагностичний, формульовально-практичний, контрольний-підсумковий. На основі статистичного аналізу результатів експериментальної роботи підтверджено ефективність структурно-функціональної системи формування та розвитку інтеграційної компетентності в майбутніх учителів початкових класів НУШ.

Ключові слова: професійна підготовка вчителів початкових класів, Нова українська школа, Концепція НУШ, вчитель НУШ, інтегрований курс «Я досліджую світ», інтеграційна компетентність майбутнього вчителя НУШ, структурно-функціональна система формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ.

Викторенко И. Л. Теоретические и методические основы формирования интеграционной компетентности учителя начальных классов Новой украинской школы. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное высшее учебное заведение «Донбасский государственный педагогический университет». – Славянск, 2021.

В диссертации представлено целостное и системное исследование теоретических и методических основ, практического решения проблемы формирования интеграционной компетентности будущих учителей начальных классов Новой украинской школы.

Продлена периодизация генезиса профессиональной подготовки учителя начальной школы в Украине, описаны ведущие тенденции ее инновационного этапа. Определены приоритетные направления исследования профессиональной подготовки учителя начальных классов в современных условиях, обоснованно методологическую стратегию научного поиска решения исследуемой проблемы. Охарактеризованы теоретические основы реформы НУШ, что позволило установить их корреляцию с образовательными системами Финляндии, Норвегии, Польши, США и др. Определено, что решение проблемы фрагментарности и узконаправленности образовательного процесса в начальной школе заключается в широком применении интегрированного обучения, в частности во внедрении интегрированного курса «Я исследую мир» – ведущей содержательной инновации НУШ.

Обоснована необходимость обновления содержания подготовки будущих учителей начальной школы, обозначены новые профессиональные роли учителя НУШ: тьютор, фасилитатор, коуч-ментор, «агент перемен», эдвайзер, медиапедагог, исследователь, «медик». На основе системно-структурного подхода уточнено и представлено дефиниции таких понятий: «профессиональная компетентность учителя начальных классов НУШ», «предметная методическая компетентность учителя начальных классов НУШ», «предметная базовая компетентность учителя начальных классов НУШ», «предметная психолого-педагогическая компетентность учителя начальных классов НУШ»; «междисциплинарная интеграция в профессиональной подготовке учителя начальных классов НУШ». Исследовано, обоснованно и дано определение ключевого понятия исследования «интеграционная компетентность учителя начальных классов НУШ»: иерархическое взаимодействие на высоком научном и методическом уровне предметных базовых, предметных психолого-педагогических и предметных методических компетентностей соискателя высшего образования в процессе планирования и организации образовательного процесса на уроках интегрированного курса «Я исследую мир» в НУШ. Внедрено в практику авторское учебно-методическое обеспечение курса «Методика обучения интегрированного курса «Я исследую мир».

Разработана и теоретически обоснована структурно-функциональная система формирования интеграционной компетентности будущего учителя начальных классов НУШ; определены ее педагогические условия и экспериментально проверены в 4 этапа: теоретико-формирующий, констатирующе-диагностический, формирующе-практический, контрольно-итоговый. На основе статистического анализа результатов экспериментальной работы подтверждена эффективность структурно-функциональной системы формирования и развития интеграционной компетентности у будущих учителей начальных классов НУШ.

Ключевые слова: профессиональная подготовка учителей начальных классов, Новая украинская школа, Концепция НУШ, современный учитель НУШ, интегрированный курс «Я исследую мир», интеграционная компетентность будущего учителя НУШ, структурно-функциональная система формирования интеграционной компетентности будущего учителя НУШ.

Viktorenko I. L. Theoretical and Methodical Foundations of Integration Competence Formation of a Primary School Teacher of the New Ukrainian School. – Qualifying scientific work as the manuscript.

Thesis for the scientific degree of the Doctor of Pedagogical Sciences in Specialty 13.00.04 “Theory and Methods of Vocational Training”. – State Higher Educational Institution “Donbas State Pedagogical University. – Sloviansk, 2021.

The dissertation presents a holistic and systematic study of the theoretical and methodological foundations and practical solutions to the problem of integration competence formation of future teachers of the New Ukrainian School (NUS).

According to the analysis of a wide range of scientific sources, regulations in the field of education, the periodization of the genesis of primary school teachers' vocational training in Ukraine is specified, the leading trends of its innovative stage are described. The study of vocational training of primary school teachers in modern conditions is represented by six of their priority directions: general pedagogical, methodological, personal and professional, historical and pedagogical and the direction “foreign theory and practice”. The methodological strategy of scientific search for solving the given problem is substantiated.

Due to the analysis of scientific sources, it is found out that the implementation of state policy in the field of reforming General Secondary Education “New Ukrainian School” began with the primary stage of the education system, taking into account the experience of Finland, Norway, Poland, the USA and etc. The main factors that provided the constant and effective implementation of the reform in practice and played a certain role in initiating and implementing the reform of the national system in Ukraine are generalized. Each component of the New Ukrainian School Concept, that is the theoretical and methodological foundation of the reform “New Ukrainian School”, is a reflection of the success factors of educational systems in Finland, Norway and Poland.

It is established that the challenges of the time have actualized the need for large-scale revision and improvement of educational programs, changes in the content of primary school students' training, approaches to education, which are reflected in the New Ukrainian School Concept. Solving the problem of fragmentation and narrowness of the educational process in primary school depends on the widespread use of integrated learning, in particular, the integrated course “I Explore the World”, that is a way of complex implementation of competence, activity, personally oriented and integrated approaches to learning. “Integration” and the derived concept “integrated learning” are defined as an innovative approach to the reform “New Ukrainian School”. New professional roles of the New Ukrainian School teacher are outlined: tutor, facilitator, coach-mentor, “change agent”, advisor, media educator, researcher, “practice nurse”.

On the basis of the system and structural approach the definitions of such concepts as “professional competence of the NUS primary school teacher”, “subject methodical competence of the NUS teacher”, “subject basic competence of the NUS teacher”, “subject psychological and pedagogical competence of the NUS teacher”, “interdisciplinary integration in the vocational training of primary school teachers of the New Ukrainian School” are specified. The definition of the key concept of the study “integration competence of the NUS primary school teacher” is investigated, substantiated and given. It is hierarchical interaction at high scientific and methodological levels of subject basic, subject psychological and pedagogical and subject methodological competencies of higher education students in planning and organizing educational process in classes of integrated course “I Explore the World” at NUS.

The structural and functional system of integration competence formation of a future primary school teacher of the New Ukrainian School as an integral complex of scientific, theoretical and methodical providing is developed, theoretically substantiated and experimentally verified. The pedagogical conditions of implementing the structural and functional system of integration competence formation of a future primary school teacher of the New Ukrainian school are defined; methodical and technological components of integration competence formation of a future primary school teacher of the New Ukrainian school are justified.

Via scientific research, the educational resources are classified, the use of which is necessary in the preparation and organization of the educational process in lessons of the integrated course “I Explore the World”. The classification criteria are thematic and functional characteristics of educational resources: normative, content, educational and theoretical and methodological educational resources.

The author’s educational and methodical support of the course “Methods of Teaching the Integrated Course “I Explore the World” is developed and put into practice; criteria and indicators for measuring integration competence of a future primary school teacher of the New Ukrainian School and the levels of formation are determined.

Experimental verification of the structural and functional system of integration competence formation of a future primary school teacher of the New Ukrainian school was carried out in 4 stages: theoretical and formative, ascertaining and diagnostic, formative and practical, control and final. The analysis of the experimental work results confirmed the effectiveness of the structural and functional system of formation and development of integration competence of future primary school teachers of the New Ukrainian School.

Key words: vocational training of primary school teachers, New Ukrainian School, NUS concept, modern NUS teacher, integrated course “I Explore the World”, integration competence of a future NUS teacher, structural and functional system of integration competence formation of a future NUS teacher.

Підписано до друку 16.08.2021 р.
Формат 60x84 1/16. Ум. др. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 1920.

Видавництво Б. І. Маторіна
84116, м. Слов'янськ, вул. Батюка, 19.
Тел.: +38 050 518 88 99. E-mail: matorinb@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №3141, видане Державним комітетом телебачення та радіомовлення України від 24.03.2008 р.
